

فاطمیان

نوشته: احسان الله محمدی

ناحیه دوم، شهر پلخمری، بغلان - افغانستان.

7 نومبر 2015

مقدمه

حکومت فاطمیان در مصر قسمت سواحل مدیترانه افریقای شمالی تأسیس شد. دیری نگذشت که امام مهدی (ع) اعلام خلافت کرد. آن ها در زمینه های مادی و معنوی: (شهرهای مهدیه، منصوریه و المعزیه) را تأسیس نموده اند. در کنار این تأسیسات به رشد علم و فرهنگ نیز به شکل چشم گیری پرداختند. این پیشرفت های عقلانی در تمدن های واپسین دین اسلام در سراسر دنیا مورد تحسین قرار گرفت. ولی این دوران از چالش ها نیز بدور نمانده بود.

پیشرفت های عقلانی عصر فاطمیان

فاطمیان از ابتدای خلافت در مصر، هم زمان به فعالیت های علمی و فرهنگی پرداختند. پیشینه علمی و فرهنگی مصر، خود مشوق خوبی برای فعالیت های فرهنگی فاطمیان بود. بر این اساس فاطمیان بیش ترین تلاش خویش را بنابه تأکید قرآن، پیامبر (ص) و ائمه (ع) در تمام جوانب از نظر: ساختاری، محتوایی و نخبه پروری مبذول داشتند.

آنان برای تحقق اهداف خود، مراکز آموزشی و پژوهشی فراوان مانند: (شهر مهدیه، و غیره...) و نیز مدرسه ای {دارالعلم¹ و مجالس الحکمه²} را تأسیس نموده که در آن امکانات مادی و معنوی زیادی را صرف نمودند. که تمام هنرمندان، صنعت گران، فیلسوفان، دانش مندان، شاعران و غیره... نقش بسزای در رشد و

¹. جوامع و تمدن های مسلمان، جلد دوم، دارالعلم: ص، 227.

². همان، مجالس الحکمه: ص، 218.

پیش رفت های علمی دوره فاطمیان داشتند. یگانه پیشرفت مهم آن زمان این بود که برای زنان ارزش والای قایل، وزنان را حامیان هنر و ادب میدانستند. زنان در مسند قدرت نیز شامل بودند.³

عقل و تفکر علمی عصر فاطمیان مرحله ای مهم برای پیشرفت بود. ظاهراً در این قلمرو نزاع های فکری میان ادیان و مذاهب وجود داشت اما در واقع این اختلافات و کشمکش ها زمینه ساز رشد فکری محسوب شده و جامعه اسلامی را به سوی تکامل سوق می داد، بدان گونه که زبان شعرا گشوده شد و قلم نویسندگان جهش یافت. ولی دو عامل مؤثری ذیل برای رشد درین دوره طلایی نقش مهم را ایفاء می نمود.

1- عوامل داخلی: آموزه های دینی مشوق علم (با استفاده از آیه ها و روایات تجلیل از علم و عالم) و حضور فعال نخبگان علمی مانند: (قاضی نعمان، یعقوب ابن کلس، ابن هیثم، سجستانی، جوهر الصقلی، حمیدالدین کرمانی، فیلسوف و شاعر ناصر خسرو و غیره... نقش برآزنده در پایه گذاری علمی و فرهنگی خلافت فاطمیان داشتند).

2- عوامل خارجی:

- ارتباط با تمدن های هم عصر (بیزانس و ساسانیان).
- مهاجرت اندیشمندان به مصر سبب وجود امنیت و رفاه اقتصادی.
- انتقال کتاب های علمی از سایر بلاد در قاهره.
- رقابت علمی دانشمندان ادیان و مذاهب مختلف.⁴

در کنار این پیشرفت های جهانی، ادوار خلافت فاطمیان با چالش های ذیل نیز دست و پنجه نرم می کردند:

- مخالفت عباسیان در برابر داعیان اسماعیلی، مخصوصاً ابو عبدالله شیعی که در میان بربر های کتامة مصروف دستور امام بود.⁵
- شورشیان اهل خوارج به رهبری (ابویزید النکاری) جهت بدست آوردن قدرت با فاطمیان در نزاع بودند.⁶
- عبدالرحمن سوم، در همان وقت به شهر قرطبه (اندلس) ادعای خلافت می کرد که اوج این شورش حتی فاطمیان را در محدوده پایتخت (شهر مهدیه) به محاصره در آورده بودند. که بلاخره امام المنصور (ع) به این شورش خاتمه داد.⁷

چالش های عقلانی موجود در عصر امروزی

دنیای اسلام امروزه با چالش های زیادی از قبیل: عدم وحدت و همبستگی در سراسر جهان، اختلافات مذهبی، عدم کثرت گرایی (پلورالیزم)، تظاهر اسلامی، عدم آگاهی از دین اسلام و غیره مخاطب اند، من میخوام روی دهنمون از چالش ها فوق غور کنیم:

³. همان، ص، 240.

⁴. همان، ص، 245.

⁵. همان، ص، ص، 174 و 175.

⁶. همان، ص، 186.

⁷. همان، ص، 186.

1. عدم وحدت و همبستگی: این پدیده بزرگ ترین چالش بوده که جهان بشریت را باهم درهم و برهم ساخته است. ولی همه می دانیم که آموزه های قرآنی و احادیث نبوی همواره تأکید بر اتحاد میان بشریت دستور به وحدت داده است، آن وحدت که تداوم و پایداری نظام ها و ملت ها بر آن استوار است. به همین دلیل، تمام ادیان و مذاهب برای وحدت و همبستگی اهمیت خاص قایل شده اند. و برای رسیدن به این امر مهم راه های زیادی نیز وجود دارد.

1- پیام قرآنی «إنما المومنون إخوة»⁸. به مناسبت اهمیت این پیام ضرورت همبستگی جهان بشریت را باید به کاربرد.

2- [ولقد کرما بنی آدم]⁹. خداوند برای انسان ها کرامت، حیثیت، شرف و عزت عطاء کرده است. پس انسان را باید به عنوان انسان و انسانیت اش شناخت.

3- رسول الله (ص) می فرماید: «هیچ عرب را بر عجم، و هیچ عجم را بر عرب و هیچ سفید را بر سیاه و هیچ سیاه را بر سفید برتری نیست مگر به تقوا»¹⁰. در حقیقت پیامبر خدا رنگ، پوست، نژاد، قوم، ملیت و زبان را نفی نموده و همه را برابر خطاب می کند.

این راه های اند که جهان بشریت را باهم یک پارچه ساخته و متحد می سازند.

2. عدم کثرت گرایی و تنوع: کثرت گرایی برای استحکام روابط بین الافراد در سطح جهان معاصر یک امر حتمی پنداشته می شود.

ولی به عقیده من کسانی که مخالف کثرت گرایی هستند دشمنان ملت ها، امنیت و آرامش، ترقی و پیشرفت بشریت اند؛ در یک کلمه که دشمن توحید بشمار می روند. اما خوشبختانه در مورد تحقق کثرت گرایی راه های متنوع وجود دارد:

1- «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا»¹¹. ای مردم، ما شما را از مرد و زنی آفریده ایم و شما را تیره ها و قبایلی قرار داده ایم تا همدیگر را درک کنید.

2- «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»¹². همگی چنگ به ریسمان الهی بزنید و متفرق نشوید.

3- «يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ»¹³. ای مردم از پروردگارتان پروا کنید، همان که خلق کرد شما را از نفس واحد.

4- «هو الذي خلقكم من نفس واحد». ترجمه: «اوست آنکه خلق کرد شما را از نفس واحد»¹⁴.

5- نیت نیک داشتن و درک اصول اساسی یک دیگر در جوامع از منظر اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و غیره...

⁸ . الحجرات، آیت، 10.
⁹ . النساء، آیت، 70.

¹⁰ . <https://www.rasekhoon.net/hadith/show/>.

¹¹ . الحجرات، آیت، 13.
¹² . عمران، آیت، 103.
¹³ . النساء، آیت، 1.
¹⁴ . اعراف، آیت، 189.

- 6- حلیمی و بردباری: (بدون عکس العمل منفی، تند و خشن).
7- ترحم و رفتار نیکو، زیرا خداوند (ع) رحم کننده گان را دوست دارد.
8- عفو و گذشت در مقابل خطاها در برابر یک دیگر.

این ها عوامل هستند که برای هم دیگر پذیری و همبستگی در جهان امروزی را می توان رقم زد.

نتیجه گیری

در نتیجه گفته می توانیم که دوران خلافت فاطمیان سرمشق بی همتای برای پیشرفت های گوناگونی در عرصه های مادی و معنوی بوده است. و برای تحکیم وحدت و همبستگی و کثرت گرایی را آن زمان انسجام بخشیده بودند.

و حال بادرس گیری از همان عصر و نیز سرمشق قرار دادن راه حل های متنوع پیشنهاد شده برای هم دیگر پذیری یک گام نهایت مهم و ارزش مند است که باید برداشته شود.

بهشت آن جاست که آزاری نباشد کسی را باکسی کاری نباشد